

НЕСТЕРЕНКО Г. О. Система управления знаниями и информацией в образовательном учреждении.

Предлагается авторская модель системы управления знаниями и информацией, со спецификой в образовательном учреждении.

Ключевые слова: знание, информация, система управления знаниями, образование.

NESTERENKO G. O. Knowledge and information management system in an establishment of education.

The author's model of knowledge and information management system, with a specific in an establishment of education, is offered.

Keywords: knowledge, information, knowledge management system, education.

**Пантюк М. П.
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

ПОШУКИ ЗАРУБІЖНИХ ВЧЕНИХ ЩОДО СУТНОСТІ І ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті проаналізовані теоретичні ідеї відомих зарубіжних вчених, педагогів початку ХХ століття щодо сутності та змісту підготовки вчителя до виховної роботи.

Ключові слова: підготовка вчителя до виховної роботи, виховання, навчання, професійні функції педагога, зміст підготовки.

У зв'язку із суспільно-культурними змінами та переосмисленням освітньої парадигми, проблема підготовки вчителя до виховної діяльності набуває нового звучання. Особливо актуалізуються питання змісту підготовки педагога до виконання професійних функцій. Мусимо зважати, що історична педагогічна спадщина була і залишається ґрунтом для творення нових ідей, положень та концепцій.

Проблема викладання та вивчення педагогіки як навчальної дисципліни в освітніх закладах, що готують майбутніх учителів, набула актуальності тоді, коли постало завдання масового навчання дітей. Нові вимоги до педагога, вчителя, вихователя, який повинен працювати з великим колективом дітей, викликали до життя наукові дослідження, що не втратили своєї вартості й сьогодні.

Окремі питання проблеми підготовки майбутнього педагога до реалізації виховної роботи у школі та поза нею та специфіку готовності вчителя до реалізації завдань виховання за різними його напрямками обґрунтували Л. Архипенко, О. Виговська, О. Глузман, Н. Головка, Л. Куторжевська, О. Лавриненко, М. Міцкевич, М. Молодиченко, В. Петрук, Н. Савчак, Н. Савченко, Г. Шах, О. Шпак та ін.

Метою статті є проаналізувати пошуки відомих зарубіжних вчених, педагогів щодо сутності і змісту підготовки вчителя до виховної роботи.

Значне місце у становленні педагогічної науки на зламі XIX і XX ст. займали праці зарубіжних авторів, зокрема Олександра Беня "Виховання як предмет науки" [2]. Ця книга відіграла значну роль у формуванні поняття про науку виховання. Тут автор робить спробу визначити сутність виховання; зупиняється на зв'язках фізіології і психології з педагогікою; акцентує увагу на суспільних умовах і виокремлює завдання підготовки вчителя до виховної роботи. Педагогіку О. Беня тісно пов'язує з психологією, крізь призму якої розглядає засоби виховання, класифікуючи їх на наукові та прикладні, особливу увагу акцентує на вмінні вчителя організовувати моральне і художнє виховання. Отже, підготовка майбутнього вчителя до виховної роботи починає ставати системною і науково обґрунтованою.

Означена проблема актуалізується також у педагогічному доробку Л. Кельнера "Думки про шкільне і домашнє виховання" [5], де особлива увага приділяється особистості вчителя. Автор констатує, що вчитель перед дітьми повинен тримати себе так, щоб викликати повагу: "Що краще вміє учитель тримати себе так, щоб перебувати в очах дітей істотою вищого порядку, то щасливіші вони будуть від його похвали, сильніше буде діяти його покарання і благодатнішим буде його виховний вплив" [5, с. 17]. Обов'язковою умовою формування майбутнього вчителя Л. Кельнер вважає любов до своєї праці і до дитини [5, с. 31].

У контексті підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи на початку XX ст. активно ведуться пошуки оптимальних моделей виховання, зокрема аналізуються педагогічні школи Великої Британії, Німеччини, Франції. Цій проблемі присвячені роботи П. Мижуєва [7]. Визначальним чинником для оптимального розвитку педагогіки як науки про виховання автор вважає свободу – свободу дослідження, свободу викладання, їх він називає наріжним каменем університетської освіти в Німеччині. У 1903 р. він публікує працю "Початкова і середня освіта в Швеції" [6], у якій також наголошує на особливій ролі виховання в житті людини, вказуючи, що для цієї справи слід ретельно готувати педагогічні кадри.

Цю ж тенденцію підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи підтримує К. Брейль у праці "Організація середньої освіти в Великобританії" [1]. Прихильно ставлячись до поширеного гасла англійських педагогів: "свобода, розмаїття й еластичність", він зауважує, що головною особливістю виховання в англійських школах є бажання гармонійно розвинути сили і здібності учнів, дати їм не лише знання, але й силу характеру, рішучість і здатність до практичної діяльності. До цього повинен бути готовий вчитель, мати для цього відповідні знання й уміння.

У контексті демократичного підходу у 1901 р. з'являється праця

Б. Вілера і Ч. Тербера “Організація середньої освіти у Північно-Американських Сполучених Штатах”, де автори наголошують на певній єдності вимог до вчителя, важливості роботи педагогічних кафедр [3, с. 25].

Для підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи важливим було вивчення історії педагогіки і виховання, з'ясування сутності виховної роботи учителя у певних суспільно-історичних умовах. Тому для підготовки вчителя у педагогічних навчальних закладах широко використовувалися підручники з історії педагогіки і виховання. На початку ХХ ст. найбільш повним вважався підручник К. Шмідта “Історія педагогіки викладена у всесвітньо-історичному розвитку і в органічному зв'язку з культурним життям народів” [10]. У ньому автор описує досвід німецького виховання, вказуючи, що воно є найвищою точкою теоретичного і практичного розвитку виховання; обґрунтовує досвід англійських, французьких, італійських педагогів. Для педагогів-практиків була доступною праця Л. Модзалевського “Нариси історії виховання з найдавніших до наших часів” [8, с. 311].

У процесі підготовки майбутніх учителів до виховної роботи використовувалася робота Отто Вільмана “Дидактика як теорія освіти в її ставленні до соціології і історії освіти” [4]. У ній виокремлені особливості навчання і виховання; проаналізовані основи розширення теорії виховання і освіти: автор пропонує історичний погляд на виховання та освіту, з'ясовує стосунки педагогіки і дидактики. В історичному аспекті обґрунтовується співвідношення освіти й культури, цивілізації і моральності, а також порівнюються різні типи виховання: східне, грецьке, римське, християнське, середньовічне, виховання доби Відродження та інші.

Ідея свободи і гуманізму знайшла продовження у педагогічній спадщині Ф. Паульсена, зокрема вітчизняній педагогічній громадськості був відомий його “Історичний нарис розвитку освіти в Німеччині” [9], в якому автор шукає відповіді на питання щодо завдань освіти й виховання, визначає специфіку розвитку вільної внутрішньо суверенної особистості і вказує, що це головний зміст нової педагогіки, у контексті якої повинен формуватися новий педагог-вихователь. Згідно з цим, вважає він, освіта юнацтва все більше і більше захоплюється тенденціями свободи, самовизначення людини.

З огляду на предмет нашого дослідження важливою є праця професора Р. Шуберт-Солдерна [15], у якій автор обґрунтовує поняття практичної і теоретичної педагогіки, дає розгорнуте поняття виховання, розвитку моралі, відношення етики до естетики, формулює цілі виховання, розкриває виховний вплив наук, вказує на вплив науки на процес виховання, окремо аналізує моральне виховання, робить спробу з'ясувати співвідношення між егоїстичними і альтруїстичними почуттями, шукає межі виховного процесу і показує загальний його план. Шуберт-Солдерн уважав, що цілі виховання визначають не школа і не практична педагогіка, а суспільні потреби часу:

“...мета школи лежить у житті, власне у спільному суспільному житті” [15, с. 1]. У контексті підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи такий демократично-гуманістичний підхід мав важливе значення, оскільки позитивно впливав на майбутніх вихователів і давав можливість у процесі виховної роботи з дітьми опиратися на загальнолюдські цінності. У цей період з'являються важливі педагогічні ідеї, що спрямовані на гуманізацію та демократизацію виховання, ціннісною основою виховного процесу стають християнські вартості, а підготовка майбутнього вихователя скеровується у русло дитиноцентризму.

Учений дотримується думки, що спільне життя постійно змінюється і разом з ним змінюються суспільні потреби, цілі виховання, вимоги до підготовки майбутнього педагога. У зв'язку з цим постають і спеціальні вимоги до вчителя, який повинен іти за динамікою суспільного процесу, змінюватися сам і швидко реагувати на ті завдання, які у даний час стоять перед виховним процесом, перед вихованням. Науковець стверджує, що виховання у широкому розумінні здійснюється за допомогою явищ природи, спілкування з іншими людьми, спеціального впливу одних людей на інших: “Виховання у вузькому розумінні можна визначити як цілеспрямовану дію на не-дорослого, щоб зародити відомі духовні і тілесні якості” [15, с. 5].

У 1905 р. світ побачили праці П. Наторпа, який у педагогічній творчості важливе місце відводить особистості вчителя, його фаховій підготовці, розвитку педагогічних умінь, обґрунтуванню його обов'язків. Вчений вказує, що до головних завдань школи належить пробудження власної волі вихованця засобом виховання самої волі, а також пробудження думки шляхом виховання розуму [13].

Окремо автор зупиняється на проблемі університетської підготовки педагогів. Він наголошує на особливому значенні самостійної роботи та семінарських занять, оскільки вважає, що саме робота над собою дає можливість людині удосконалюватися, підніматися на вищий щабель педагогічної творчості і власного культурного розвитку [13, с. 75].

Знайомим українським педагогам був також підручник для вчительських семінарій Е. Мартіга [12]. Критичний аналіз цієї праці дає підставу стверджувати, що автор на одне з пріоритетних, найважливіших місць в історії людства й окремої особистості ставить виховання і вчительську майстерність. У названій праці викладені мета, завдання виховання, індивідуальна та суспільна педагогіка, засоби виховання, необхідність і можливість виховання, межі виховання й навчання, а також учіння [12, с. 13-35]. Е. Мартіг розглядає проблеми методів виховання (приклад, наказ, прохання, порада, застереження, спілкування, погроза, похвала і осудження, нагорода і покарання); звертає увагу на педагога, його особистість, значення викладання, його методи. Окрема частина присвячена власне вихователю: його діяльності

у сім'ї та школі [12, с. 13-35].

Виховання, на думку Е. Мартіга, це планомірний вплив вихователя на вихованця з метою здійснення свого призначення у житті, яким вчений визначає свободу морального самовизначення. Виховання він тісно пов'язує з освітою людини. Е. Мартіг зауважує, що у вихованні слід турбуватися про те, щоб дитина одержала звичку до морального життя, щоб правильна поведінка ввійшла в її звичку, зробилася її другою натурою [12, с. 36].

Е. Мартіг акцентує увагу на особистості вихователя і доводить, що його приклад є наймогутнішим засобом виховання, тому сам учитель повинен бути ідеалом, до якого мають прагнути діти: "Якщо виховання бажає досягнути своєї мети, воно повинно постійно розвивати в дитині почуття любові, поваги, довіри і вдячності" [12, с. 41]. Підготовка майбутнього педагога мала бути організована так, щоб сформуванню у нього прагнення до реалізації партнерських стосунків у вихованні, відповідальності кожного за власні дії і вчинки, наголошує вчений.

Для жіночих учительських семінарій був складений "Нарис педагогіки" Карла Рассфелда та Германа Вендта [14]. Автори окремо зосереджують увагу на власне жіночому вихованні й освіті, окремі розділи книжки присвячені вчительці і її службі [14, с. 259-275]. Нарис відрізняється глибиною і науковістю; автори обґрунтовують необхідність пов'язати виховання з педагогічною психологією, логікою, вченням про управління дітьми, формуванням характеру, фізичним вихованням та іншими проблемами. Адресація такої ґрунтовної наукової праці спеціально для жіночих семінарій свідчить, що педагогічна наука набирає серйозного наукового характеру, і це стосується всіх її напрямів, а особливо підготовки педагогів до виховного процесу.

На початку ХХ ст. виховання мало переважно релігійний характер, його проблемами займалися люди, різні за своїми поглядами, підтвердженням чого є педагогічна праця Корнеліуса Кріга [11]. Автор був професором університету і членом архієпископської духовної ради в Фрейбурзі, стояв на християнській позиції щодо виховання. Саме тому значне місце відводить релігійному вихованню, наголошує на важливості християнства у вихованні й історії виховання під впливом християнства.

Стверджуючи специфічну роль педагога у виховному процесі, К. Кріг приділяє увагу питанням підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи і вказує, що вихователь ніколи не має спокою: "Як тільки сходить сонце, воно кличе частину людей до щоденно нової задачі виховання. Виховання – це завжди "пекуче" питання для людства" [11, с. 4]. Учений чітко розмежовує теоретичну і практичну педагогіку, виокремлюючи їхні завдання у процесі підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи. Він стверджує, що педагогіка – це наука про виховну діяльність, яка потребує систематичної

обробки основних положень. Ці положення складають предмет теоретичної науки, а висновки із них є предметом практичної педагогіки [11, с. 4].

У науковій літературі досліджуваного періоду актуалізується проблема педагогічної практики у рамках підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи. Наукова педагогіка, вказує К. Кріг, має своїм завданням відшукування вищої істини і керівних положень, систематизацію і приведення їх до певного порядку, а на цьому уже базується практична діяльність виховання, в якому вихователь є однією з центральних фігур і має перед собою завдання сприяти становленню особистості: "Практика – прекрасна вчителька, але хто хоче бути майстром у вихованні, зрозуміти сутність виховання у всій глибині, той повинен вивчити теорію та історію виховання" [11, с. 9].

Педагог формулює основні завдання виховання: "Дитина, що з'явилася на світ, приходить у деяку суперечність із зовнішнім світом – природою і людським чинником; тому необхідно, щоб хто-небудь відкрив їй ці засоби, ввів у взаємодію та спілкування з ними: в цьому і полягає завдання виховання" [11, с. 265]. Вихователь повинен відіграти у цьому важливу роль. Трьома "вічними світочами" розумного виховання і пізнання вчений називає Бога, свободу і безсмертя. Виховання ж він вважає моральною діяльністю, і для того, щоб люди зрозуміли таємницю виховання і пішли правильним життєвим шляхом, потрібно, щоб виховання і культура були єдністю, у рамках якої і відбувався процес становлення особистості. Вихователь чітко повинен усвідомлювати свої завдання у цьому процесі, прагнути до власного ідеалу і давати добрий позитивний приклад своїм вихованцям – таким бачив ідеальний процес виховання К. Кріг і такими, на його переконання, були головні завдання педагога.

Висновки. Історико-педагогічний аналіз та узагальнення досвіду підготовки майбутнього педагога до виховання школярів у ХХ ст. довів детермінованість означеної проблеми парадигмальними тенденціями тогочасної зарубіжної педагогіки. З'ясовано, що абсолютизація теоретичних положень щодо соціалізації виховного процесу значною мірою виявилася хибною. Це продиктувало потребу вивчення й узагальнення зарубіжного педагогічного досвіду, зокрема шведського, німецького, італійського, англійського, австрійського тощо, який презентував власне процес виховання та підготовку до нього педагога в антропологічному контексті.

Використана література:

1. *Брейль К.* Організація середнього образования в Великобритании. Переводъ съ нѣмецкаго Д. Королькова / К. Брейль. – М.: Тип. Г. Лиснера и А. Гешеля, 1904. – XV, 226 с. (Прил. к циркулярам по Моск. учеб. округу / под ред. В. Исаенкова).
2. *Бэнь А.* Воспитаніе, какъ предметъ науки / А. Бэнь ; перев. съ англійскаго Ф. Резенера. – С.-Пб. – XXI + 383 с.
3. *Вилеръ и Терберъ.* Організація середнього образования въ Сѣверо-Американскихъ Соединенныхъ Штатахъ / Вилеръ и Терберъ ; переводъ съ нѣмецкаго Д. Королькова. – Москва, 1901. – 59 с.

4. *Вильманъ Отто*. Дидактика, какъ теорія образованія въ ея отношеніяхъ къ соціологіи и исторіи образованія / Вильманъ Отто ; переводъ съ нѣмецкаго проф. А. Дружинина. – Т. 1-й. Введение. Историческіе типы образованія. – б.м., б.р. – XVII + 470 с.
5. *Келльнеръ Л.* Мысли о школьномъ и домашнемъ воспитаніи / Л. Келльнеръ ; перев. О. Масловой. Изъ Педагог. Библіотеки К. Тихомирова и А. Адольфа. – Москва, 1895. – XI + 260 с.
6. *Мижуевъ П. Г.* Начальное и среднее образованіе въ Швеціи / П. Г. Мижуевъ. – С.-Пб., 1903. – 44 с.
7. *Мижуевъ П. Г.* Средняя школа въ Германіи / П. Г. Мижуевъ. – С.-Пб., 1903. – 105 с.
8. *Модзалевскій Л. Н.* Очеркъ исторіи воспитанія съ древнѣйшихъ до нашихъ временъ. 3-е издание, исправленное и дополненное / Л. Н. Модзалевскій. – С.-Пб., б.р., ч. 1-я. – III + 433 с.
9. *Паульсенъ Фридрихъ*. Историческій очеркъ развитія образованія въ Германіи. Переводъ подъ редакціей Н. В. Сперанскаго / Паульсенъ Фридрихъ. – Москва, 1908. – XXIV + 330 с.
10. *Шмидтъ Карль*. Исторія педагогики, изложенная во всемірно-историческомъ развитіи и въ органической связи съ культурною жизнью народовъ. Изд. 3-е доп. и испр. Рихардомъ Ланге, переводъ Э. Циммермана / Шмидтъ Карль. – Москва, 1890. – XXVIII + 815 с.
11. *Kreig Cornelius*. Lehrbuch der Pädagogik. Geschichte und Theorie. Dritte vermehrte und verbesserte Auflage / Kreig Cornelius. – Paderborn, 1905. – XV+588 s.
12. *Martig Emanuel*. Lehrbuch Pädagogik. Für Lehrer und Lehrerinnen Seminare, sowie zum Selbstunterricht. Vierte, vermehrte und verbesserte Auflage / Martig Emanuel. – Bern, 1906. – VIII + 195 s.
13. *Natorp Paul*. Allgemeine Padagogik in Leitsätzen zu akademischen Vorlesungen / Natorp Paul. – Marburg, 1905. – IV + 77 s.
14. *Rassfeld Karl und Wendt Herman*. Grundriss der Pädagogik für Lehrerinnen-Bildungsanstalten und zum Selbstunterricht. 2-e Auflage / Rassfeld Karl und Wendt Herman. – Leipzig und Berlin, 1907. – X+411 s.
15. *Schubert-Soldern Richard*. Die menschliche Erziehung. Versuch einer theoretischen Grundlegung der Padagogik / Schubert-Soldern Richard. – Tübingen, 1905. – VIII + 197 s.

ПАНТЮК Н. П. Поиски зарубежных учёных о сущности и содержании подготовки будущего учителя к воспитательной работе в истории педагогики начала XX столетия

В статье проанализированы теоретические идеи известных зарубежных ученых, педагогов начала XX столетия о сущности и содержании подготовки будущего учителя к воспитательной работе.

Ключевые слова: подготовка учителя к воспитательной работе, воспитание, обучение, профессиональные функции педагога, содержание подготовки.

PANTYUK M. P. Searches of well-known foreign scientists of essence and content of preparation of future teachers for educational work in history of pedagogics at the beginning of XX century

Theoretical ideas of well-known foreign scientists and teachers of the beginning of XX century concerning the essence and content of preparation of teachers for educational work are analysed in the article.

Keywords: preparation of teachers for educational work, education, studies, professional functions of a teacher, content of preparation.